

MỘT VÀI ĐẶC ĐIỂM CỦA VĂN XUÔI VIỆT NAM VỀ ĐỀ TÀI LỊCH SỬ DÀNH CHO THIẾU NHI

◆ THS. TRẦN HẢI TOÀN

Văn học viết cho thiếu nhi là một bộ phận quan trọng trong nền văn học dân tộc. Mảng văn học này vừa phong phú về đề tài, vừa đa dạng về thể loại, góp phần không nhỏ trong việc bồi đắp trí tuệ, tư tưởng, tình cảm cho trẻ thơ. Trong đó, văn xuôi viết về lịch sử cho các em thiếu nhi giữ vị trí quan trọng, đã và đang được nhiều tác giả quan tâm sáng tác để tạo nên diện mạo cho văn học thiếu nhi Việt Nam.

Có thể hiểu, văn xuôi về đề tài lịch sử viết cho thiếu nhi là những tác phẩm viết về đề tài lịch sử dành cho độc giả là thiếu nhi. Những tác phẩm văn học đó lấy tư liệu từ hai nguồn chính là truyền thuyết và chính sử, được viết dưới hình thức tự sự, hướng vào các sự kiện và nhân vật lịch sử. Các sáng tác văn học thiếu nhi về đề tài lịch sử thường hướng đến ý nghĩa giáo dục tốt đẹp cho các em: giúp các em yêu thích, say mê tìm hiểu

về lịch sử nước nhà; bồi dưỡng tình yêu quê hương đất nước, tự hào về truyền thống dân tộc; “lấy xưa nói nay”, nhìn về quá khứ để các em sống tốt hơn trong hiện tại và định hướng tương lai.

Hiện nay, lực lượng sáng tác văn học cho thiếu nhi gồm có hai đối tượng chủ yếu: người lớn và trẻ em. Tuy nhiên phần lớn là các sáng tác của người lớn, trong đó bao gồm các nhà văn chuyên viết cho thiếu nhi, một số sáng tác của nhà văn khác không chuyên viết cho thiếu nhi, một số nhà văn nghiệp dư... Điều đó dễ dàng lý giải vì viết về đề tài này đòi hỏi người viết am hiểu về tri thức lịch sử, có say mê, tâm huyết với lịch sử; yêu quý, gắn bó và tâm huyết với trẻ thơ.

Bên cạnh những yêu cầu chung đặt ra cho văn học thiếu nhi, văn xuôi viết về lịch sử cho các em còn đặt ra những yêu cầu riêng, tạo thành những đặc điểm thể loại của mảng đề tài này. Đó là đặc điểm về hệ thống nhân vật, đặc điểm về cốt truyện, đặc điểm về ngôn ngữ, về tính giáo dục, sự kết hợp giữa lịch sử với văn học và đời sống của văn xuôi về lịch sử dành cho thiếu nhi hiện nay...

Trước hết, hệ thống nhân vật trong văn xuôi viết cho thiếu nhi mang đặc điểm riêng, rất phong phú nhưng thống nhất. Tìm hiểu kỹ và lựa chọn nhân vật lịch sử được coi là việc quan trọng đầu tiên khi nhà văn chuẩn bị viết một cuốn truyện lịch sử dành cho các em. Nhân vật chính trong truyện lịch sử

thường là những nhân vật có thật, có tên tuổi và sự nghiệp được ghi nhận trong chính sử. Với đối tượng bạn đọc là người lớn, nhà văn có thể lựa chọn những nhân vật lịch sử phức tạp cùng nhiều quan điểm, cách đánh giá nhìn nhận khác nhau. Ví như, một nhân vật đang có nhiều cách hiểu, có sự chấp chênh trong đánh giá trong lịch sử như Hồ Quý Ly cũng từng được tác giả Nguyễn Xuân Khánh lựa chọn làm nhân vật trung tâm trong tiểu thuyết lịch sử *Hồ Quý Ly*, viết cho người lớn. Với đối tượng bạn đọc là thiếu nhi, nhân vật lịch sử được chọn phần lớn là những nhân vật đã thống nhất được cách hiểu, cách đánh giá. Xây dựng những nhân vật này, nhà văn có quyền hư cấu, sáng tạo để các em hiểu hơn về nhân vật nhưng tuyệt đối không đánh giá sai, không tạo cách hiểu sai lệch về nhân vật lịch sử. Ngoài hệ thống các nhân vật có thật trong lịch sử, nhà văn cũng có thể hư cấu, sáng tạo thêm các nhân vật khác. Những nhân vật này không có ghi chép trong lịch sử hoặc được ghi chép đơn giản, hoặc chỉ được nhắc đến tên trong lịch sử. Điểm lại một số tác phẩm lịch sử viết cho thiếu nhi, chúng ta thấy hầu hết tác phẩm đều không nằm ngoài quy luật này. Chẳng hạn, viết về lịch sử đời Trần, các tác giả có thể lựa chọn rất nhiều các nhân vật anh hùng đã được ghi chép cùng những chiến công rõ ràng trong lịch sử như: *Lá cờ thêu sáu chữ vàng* của Nguyễn Huy Tưởng viết về Trần Quốc Toàn, *Bên bờ Thiên Mạc* của Hà Ân viết về Trần Bình Trọng, *Truyện tranh lịch sử Việt Nam- Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn* của Huy Tiến..., hay các cuốn sách lịch sử dành cho thiếu nhi mà Nhà xuất bản Kim Đồng đã ấn hành như: *Sao Khuê lấp lánh*

của Nguyễn Đức Hiền viết về Nguyễn Trãi, *Sừng ruợu thề* của Nghiêm Đa Văn viết về Lý Thường Kiệt, *Bên sông truyền hịch*, *Trăng nước Chương Dương* của Hà Ân viết về thời Trần, *Đội Cấn và cuộc khởi nghĩa Thái Nguyên* của Quỳnh Cư, *Tuổi trẻ Hoàng Văn Thụ* của Tô Hoài, *Kim Đồng* của Hoàng Quảng Uyên, *Chuyện kể về Trần Phú* của Lê Quốc Sử và Phạm Đức Dương, *Người cày rằng hầm xay lúa* của Mai Long viết về Tôn Đức Thắng, *Đội thiếu niên tình báo Bát Sắt* của Phạm Thắng, *Đội thiếu niên du kích thành Huế* của Văn Tùng... Chỉ riêng bộ sách tranh lịch sử ra mắt gần đây nhất là truyện tranh *Hào kiệt đất Phương Nam*, viết về những nhân vật đã gắn bó với lịch sử vùng đất phương Nam, được tính từ thời Nguyễn Hoàng. Mỗi tập viết về một nhân vật và đã ra được 10 tập về các nhân vật: Trương Định, Thiên Hộ Dương, Nguyễn Huệ, Nguyễn Trung Trực, Bùi Thị Xuân, Nguyễn Tri Phương, Mạc Cửu, Thủ Khoa Huân, Nguyễn Văn Thoại, Nguyễn Đình Chiểu. Ở đây có một điều đặc biệt, các nhân vật được chọn không giới hạn trong lĩnh vực văn hay võ, vị trí xã hội cao hay thấp, mà quan trọng là những đóng góp của họ với vùng đất phương Nam. Đó là sự phong phú về hệ thống nhân vật và những nhân vật đó là những nhân vật lịch sử có thật, được đánh giá rõ ràng, ít hoặc không có sự tranh cãi trong nhìn nhận, đánh giá của nhân dân cũng như các nhà chuyên môn.

Xây dựng nhân vật lịch sử trong sáng tác cho thiếu nhi, nhà văn không chỉ khắc họa những hành động, những chiến công anh hùng mà còn khai thác những khía cạnh đời thường, gần gũi của nhân vật. Nhân vật chính, nếu không là trẻ thơ thì dấu ấn tuổi

thơ cũng ít nhiều được miêu tả trong tác phẩm. Viết *Tướng quân Nguyễn Chích*, Hà Ân không chỉ xây dựng Nguyễn Chích là một người anh hùng mà còn khắc họa hình ảnh Nguyễn Chích ngay từ khi còn nhỏ với sở thích nuôi chim câu rất giỏi. Sau này lớn lên, cầm quân đi đánh giặc, sở thích nuôi chim câu và đàn chim câu vẫn rất gắn bó với tướng Chích. Trong *Sừng rượu thề* của Nghiêm Đa Văn, bên cạnh một Lý Thường Kiệt anh hùng, trí tuệ còn là một Lý Thường Kiệt đầy trần trụi với những nỗi niềm riêng-chung. Bộ ba tác phẩm viết về đời Trần của Hà Ân hiện lên một Trần Quốc Tuấn mưu lược nhưng cũng ân cần, gần gũi như một người ông. Trần Quốc Toàn trong *Lá cờ thêu sáu chữ vàng* của Nguyễn Huy Tường hùng hực khí thế yêu nước, nhiệt huyết tuổi trẻ nhưng vẫn là một đứa trẻ khi trở về với mẹ, bộ sách tranh *Hào kiệt đất Phương Nam*, nhà văn Hoài Anh đã chọn những chi tiết đắt giá nhất về mỗi nhân vật gắn với những gì chân thực, gần gũi trong cuộc sống để xây dựng tác phẩm. Trong tập “Chiến lũy Tháp Mười” của bộ truyện tranh này, nhà văn đã nói về nhân vật Thiên Hộ Dương bằng cả những chi tiết hào hùng và oanh liệt khi đánh giặc nhưng cũng rất gần gũi bằng chi tiết miêu tả cảnh nghĩa quân đưa cả đĩa, muối để chống Pháp...

Về cốt truyện, tiểu thuyết lịch sử viết cho người lớn, cốt truyện có thể phức tạp với nhiều tình huống, chi tiết mở để cho người đọc tự suy xét và đánh giá. Cốt truyện lịch sử viết cho thiếu nhi thường đơn giản, dễ hiểu, mạch lạc. Viết tiểu thuyết lịch sử cho đối tượng bạn đọc người lớn, nhà văn có thể được thỏa sức sáng tạo, thậm chí có quyền hư cấu lịch sử, các chi tiết có thể hoàn toàn

trái ngược với sự thật lịch sử để thể hiện ý kiến, quan điểm chủ quan của mình. Truyện về lịch sử viết cho bạn đọc là thiếu nhi, sáng tạo của nhà văn không nên và không thể vượt ra ngoài sự thật lịch sử, làm ảnh hưởng đến nhận thức của các em. Chẳng hạn viết bộ ba tiểu thuyết lịch sử đời Trần, Hà Ân vẫn phải “trung thành” với lịch sử nhà Trần với các sự kiện ba lần kháng chiến chống Nguyên Mông, với các nhân vật anh hùng có thật trong lịch sử thời Trần như: Trần Quốc Tuấn, Trần Bình Trọng, Trương Hán Siêu, Yết Kiêu, Dã Tượng... Viết *Sừng rượu thề*, Nghiêm Đa Văn cũng không nằm ngoài các sự kiện, chi tiết gắn với cuộc đời Lý Thường Kiệt trong lịch sử. Bộ ba tiểu thuyết của Tô Hoài (*Đào hoang*, *Chuyện nỏ thần*, *Nhà Chử*) mở ra hướng khai thác truyện lịch sử gắn với phong tục, huyền thoại, nhưng cốt truyện nhà văn lựa chọn (dù mới chỉ được khắc họa trong cổ tích, truyền thuyết và một số cứ liệu lịch sử, khảo cổ) vẫn không nằm ngoài sự thật lịch sử. Với những đòi hỏi như thế, yêu cầu nhà văn phải sắp xếp các tình tiết sao cho có được một cốt truyện hấp dẫn, sáng tạo nên các chi tiết cuốn hút các em nhưng không làm sai lệch lịch sử mà vẫn khơi gợi trí tưởng tượng, kích thích sự thích thú đón đọc của thiếu nhi.

Ngôn ngữ trong truyện lịch sử dành cho thiếu nhi cũng mang những đặc điểm khác hẳn với ngôn ngữ trong truyện về lịch sử dành cho người lớn. Viết cho thiếu nhi, đặc biệt viết truyện lịch sử cho thiếu nhi là một công việc không hề đơn giản. Nhà thơ Trần Đăng Khoa có lần đã nói “Hãy để trẻ em nói cái ngon của kẹo”. Viết cho thiếu nhi, yêu cầu nhà văn phải viết bằng chính ngôn ngữ của các em với tất cả sự hồn nhiên, chân thật

nhất. Hơn nữa, viết cho thiếu nhi, cũng đòi hỏi nhà văn phải có sự chuẩn mực về ngôn ngữ để góp phần rèn luyện tư duy, ngôn ngữ, trí tưởng tượng cho các em. Hải hoà chất sử và chất văn là một yêu cầu khó, đặt ra cho nhà văn mỗi khi cầm bút. Nhìn lại sáng tác về đề tài lịch sử cho thiếu nhi, những tác phẩm thành công là những tác phẩm đã có sự lựa chọn kỹ càng về mặt ngôn ngữ với một số đặc điểm nổi bật như: sử dụng ngôn ngữ đậm chất cổ xưa gọi không khí lịch sử nhưng không quá khó hiểu và ngôn ngữ đối thoại gần gũi đời thường, ví như *Bên bờ Thiên Mạc* của Hà Ân: “Tiếng trống trận trầm rền bùng binh... bùng binh loang mãi ra, ù ù như tiếng sấm truyền qua mặt sông động sóng. Theo điệu trống, quân Thánh dục say sưa múa bài khiên giáo tuyệt diệu của những người lính túc vệ, Nhân Tông sung sướng bước lên đê cao. Theo sau nhà vua là một vị tướng già mặc áo chiến may chên nhưng ống tay phải lại rất rộng. Trần Bình Trọng bồi hồi nhận ra vị tướng già mặc áo nửa văn nửa võ ấy chính là Quốc công Tiết chế Trần Quốc Tuấn. Trần Bình Trọng sụp lạy:

- Bảo Nghĩa hầu hãy đứng lên. Ta miễn lạy cho Hầu, ra lệnh cho các nghĩa sĩ ngừng múa đi. Hãy dẹp bớt nghi lễ để dành sức trăm quân cho chiến trận sau này”¹; sử dụng ngôn ngữ giàu hình ảnh, nhịp điệu, ví như *Lá cờ thêu sáu chữ vàng* của Nguyễn Huy Tưởng: “Quân giặc âm âm đuổi theo. Chúng đều cười ngựa phóng nhanh như bay. Quân của Chiêu Thành Vương phần nhiều đi chân, lại đuối sức, nên rút lại khá nhiều. Kẻ chạy tán loạn, kẻ bị giết, bị ngựa giặc giẫm lên. Chiêu Thành Vương vừa đánh vừa rút. Nhìn quân mình, chỉ còn hai

trăm người đổ lại. Sau lưng, quân giặc ùn ùn, đen đặc cả con đường và các ngọn đồi hai bên. Tiếng hò hét hải hùng như tiếng quỷ sứ dưới âm ti. Ngựa của Chiêu Thành Vương đã bị trúng mấy mũi tên. Giặc đã tới gần. [...] Các tướng vừa dìu Chiêu Thành Vương lên một quả đồi thì quân giặc ập tới, bủa vây kín chân đồi. Vòng vây siết chặt lại, trùng trùng điệp điệp. Gươm giáo dày như nêm cối. Nhiều ngọn giáo bêu đầu những quân sĩ của Chiêu Thành Vương, máu rờn rờn trên cán giáo. Chiêu Thành Vương cùng đám tàn quân vừa đánh vừa lùi mãi lên tới ngọn đồi. Vương cầm chắc thanh gươm, chém giặc lia lịa. Sức Vương đã kiệt, thân thể bị trúng thương đau nhức, chiến bào thấm đầy máu và mồ hôi. Lưỡi gươm chém giặc suốt từ hôm qua đã cùn mẻ”²... Nhờ đặc điểm ngôn ngữ đậm chất cổ xưa gọi không khí lịch sử nhưng không quá khó hiểu và ngôn ngữ giàu hình ảnh, nhịp điệu, ngôn ngữ đối thoại mà các truyện về lịch sử đã giúp các em thiếu nhi dễ tiếp nhận, đồng thời khơi gợi, phát huy được trí tưởng tượng của trẻ em.

Một đặc điểm nữa là, truyện lịch sử viết cho thiếu nhi bao giờ cũng mang tính giáo dục sâu sắc. Sáng tác cho thiếu nhi, mục đích giáo dục được đặt lên hàng đầu. Có thể nói, nét nổi bật nhất trong sự khác biệt giữa đặc trưng sáng tác về đề tài lịch sử cho thiếu nhi với các sáng tác lịch sử cho người lớn chính là ở chức năng giáo dục. Tâm lý học đã chứng minh rằng, thời thơ ấu, niên thiếu là giai đoạn quan trọng trong cuộc đời của mỗi con người. Những gì đến với chúng ta trong giai đoạn đó đều để lại dấu ấn sâu đậm, khó phai trong suốt cuộc đời. Truyện

lịch sử viết cho thiếu nhi, dù trực tiếp hay gián tiếp, thường mang đến cho các em những bài học quý báu về truyền thống tốt đẹp của dân tộc, như: tinh thần yêu nước, ý thức tự hào dân tộc... từ đó định hướng, khơi gợi cho các em biết sống tốt hơn, giá trị hơn cho cuộc sống hiện tại. Điều này cũng được Vân Thanh – nhà nghiên cứu tâm huyết với văn học thiếu nhi chia sẻ: truyện lịch sử viết cho thiếu nhi chính là “cái cầu dẫn dắt các em vào hiện tại và mơ ước tương lai [...], làm sống lại những chặng đường đã qua của cha ông chúng ta, gây cho các em lòng yêu quá khứ, lòng tự hào với hiện tại và niềm kiêu hãnh hướng về tương lai với bao mơ ước sẽ xây dựng một đất nước tươi đẹp hơn, rực rỡ hơn”³. *Kể chuyện Quang Trung* của tác giả Nguyễn Huy Tường đã làm nổi bật hình ảnh đầy khí phách của vua Quang Trung khi ngồi trên lưng voi. Hình ảnh đó đã thể hiện phần nào ý chí kiên cường, quyết chiến quyết thắng của quân dân ta. Truyện cho bạn đọc thiếu nhi thấy được vẻ đẹp hào hùng trong lịch sử chống ngoại xâm của dân tộc. Đó là một cuộc tiến quân thần tốc và trận đại phá quân Thanh của vua Quang Trung. Cuốn sách *Tướng quân Nguyễn Cao* của tác giả Huy Cờ, Huy Tâm giới thiệu tới các em hình ảnh của vị tướng này qua cuộc chiến chống quân xâm lược Pháp. Sau nhiều cuộc chiến đấu ác liệt, Nguyễn Cao bị sa vào tay giặc. Trước những lời dụ dỗ lẫn đe dọa của giặc, ông đã không hề nao núng, rồi tuấn tiết để tỏ rõ khí phách của mình. Truyện *Đội Cấn và cuộc khởi nghĩa Thái Nguyên* của tác giả Quỳnh Cư sẽ đem đến cho các em thiếu nhi những hình ảnh về danh nhân Đội Cấn, với cuộc

khởi nghĩa Thái Nguyên năm 1917. Ông đã cùng với Lương Ngọc Quyến, một chí sĩ yêu nước đương bị giam ở nhà tù Thái Nguyên, lãnh đạo binh lính người Việt chống Pháp tiến hành cuộc khởi nghĩa Thái Nguyên. Ông đã hi sinh anh dũng trong một cuộc phản kích của kẻ thù... Những bài học về lòng yêu nước, sự anh dũng hi sinh, tinh thần chiến đấu quả cảm chống giặc ngoại xâm và bao nhiêu bài học khác, qua nhiều truyện về lịch sử, cứ thấm dần vào tâm hồn, tình cảm của các em nhỏ.

Có thể nói, văn xuôi về lịch sử dành cho thiếu nhi có sức sống và ngày càng được quan tâm, có chiều hướng và tương lai phát triển, đặc biệt là mảng truyện tranh lịch sử dành cho thiếu nhi. Nhiều nhà xuất bản đã chú ý khai thác mảng truyện này và ấn hành nhiều tác phẩm. Gần đây, Nhà xuất bản Kim Đồng ra mắt bộ *Tranh truyện lịch sử Việt Nam* về 5 nhân vật nổi tiếng: Mai Thúc Loan, Phùng Hưng, Lê Hoàn, Lê Lai, Ý Lan. Góp thêm vào thị trường truyện tranh lịch sử thiếu nhi không thể không kể tới Nhà xuất bản Trẻ với bộ truyện tranh *Em yêu sử Việt* do tác giả Đỗ Biên Thủy chủ biên. Đặc điểm của bộ truyện này là ngay từ cái tên mỗi tác phẩm đều nhắc đến nhân vật gắn liền với sự kiện lịch sử như một cách khái quát. Độc giả nhỏ tuổi dễ dàng “tóm lược” được đặc điểm lịch sử của từng yếu nhân: *Cao Thắng, anh hùng chế súng; Lý Thường Kiệt, bão táp trên chiến lũy; Quang Trung, đại phá quân Thanh; Hai Bà Trưng, lửa cháy thành Luy Lâu; Trần Quốc Toản, tuổi trẻ anh hùng; Thánh Gióng, ngựa sắt tung hoành...* Không chỉ dừng lại một bộ truyện tranh, Nhà xuất bản Trẻ còn có thêm bộ sách *Lịch sử Việt Nam bằng tranh* do Trần Bạch Đằng chủ biên. Nội dung

được trình bày theo số thứ tự và trục thời gian. Mỗi số thứ tự đó tương ứng với một tập hoàn toàn độc lập kể lại sự kiện lịch sử. Độc giả có thể theo dõi từng tập hoặc theo thứ tự thời gian đều được. Bắt đầu từ 01 - *Người cố Việt Nam*, 02- *Huyền sử đời Hùng: Con Rồng cháu Tiên, Thánh Gióng*, 03- *Huyền sử đời Hùng: Bánh chưng bánh dày, Trầu cau, Quả dưa đỏ*, 04- *Huyền sử đời Hùng: Tiên Dung - Chử Đồng Tử, Sơn Tinh Thủy Tinh*, 05 - *Nước Âu Lạc*, 06 - *Hai Bà Trưng*... 40 - *Đoạn kết thời Lê sơ*, 41 - *Mạc Đăng Dung lập nên nhà Mạc*, 47 - *Họ Trịnh trên đường suy vong*, 48 - *Nhà bác học Lê Quý Đôn*, 49 - *Chúa Trịnh Nguyễn Hoàng*... Dẫu rằng số lượng truyện, tác phẩm văn xuôi về lịch sử dành cho thiếu nhi ở ta chưa nhiều so với sự phong phú về đề tài, nhưng những dấu hiệu đó cũng cho chúng ta niềm tin về sự phát triển của mảng truyện này.

Với những đặc điểm trên, có thể thấy, nét nổi bật của văn xuôi về đề tài lịch sử là sự kết hợp giữa sự thật lịch sử và hư cấu nghệ thuật. Lấy cốt lõi lịch sử nhưng truyện lịch sử hoàn toàn khác với các ghi chép lịch sử. Ghi chép lịch sử mang văn phong khoa học, đưa ra những thông tin chính xác, đòi hỏi người chép phải trung thành tuyệt đối với các sự kiện lịch sử. Trong quá trình ghi chép, người chép lịch sử không được quyền hư cấu và hầu như không đưa ý kiến, tình cảm cá nhân của mình. Trong khi đó, sáng tạo là vấn đề quan trọng, vấn đề sống còn đặt ra đối với các sáng tác nghệ thuật. Do đặc điểm lứa tuổi, sáng tác truyện lịch sử cho thiếu nhi, nhà văn có quyền hư cấu, sáng tạo nhưng vẫn phải giữ được cái "cốt", cái "lõi" của lịch sử. Hư cấu, sáng tạo nhưng không

làm cho lịch sử bị xuyên tạc hay méo mó mà trở nên rõ ràng hơn và những sáng tác văn xuôi về lịch sử dành cho thiếu nhi có sức hấp dẫn hơn.

Người sáng tác cho thiếu nhi, quả thực là những người cùng một lúc đã sống nhiều cuộc sống: cuộc sống của quá khứ, cuộc sống của hiện tại, cuộc sống của người lớn, cuộc sống của trẻ em... Làm thế nào để tác phẩm lịch sử hấp dẫn các em, làm thế nào để đi sâu vào đặc điểm tâm sinh lý của các em mà tác phẩm lịch sử vẫn giữ được cái hồn, cái cốt của lịch sử, vẫn có được định hướng đúng đắn cho các em trong cách nhìn lịch sử ở cả quá khứ, hiện tại và tương lai là những yêu cầu không hề đơn giản đặt ra cho mỗi người cầm bút. Có thể nói, người viết truyện lịch sử cho thiếu nhi vừa là nhà văn, vừa là nhà sử học, vừa là nhà tâm lý, vừa là nhà giáo dục. Đây là niềm vinh dự lớn nhưng cũng đặt người cầm bút trước rất nhiều thách thức, khó khăn trong việc đưa các tác phẩm viết về lịch sử thật sự ý nghĩa đến với bạn đọc thiếu nhi. Và một điều đáng mừng là, đã có nhiều dấu hiệu từ phía nhà văn, từ phía các nhà xuất bản, từ tình cảm, sự quan tâm của người lớn và cả từ phía chính các em thiếu nhi,... cho thấy sức sống và sự phát triển của văn xuôi viết về lịch sử dành cho thiếu nhi ở hiện tại và tương lai. ■

Chú thích:

- 1 Hà Ân (2011). *Bên bờ Thiên Bạc*. NXB Kim Đồng.
- 2 Nguyễn Huy Tường (2015). *Lá cờ thêu sáu chữ vàng*. NXB Kim Đồng.
- 3 Vân Thanh (sưu tầm, biên soạn, 2001). *Văn học thiếu nhi Việt Nam* (tập 2). NXB Kim Đồng.